SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN INGLIZ TILI DARSLARIDA FOYDALANISH: IMKONIYATLARI, MUAMMOLARI VA O‘QUVCHILAR MOTIVATSIYASIGA TA’SIRI

Umarov Hamidillo Lutfullayevich

O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Bojxona qo‘mitasining Bojxona instituti katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun’iy intellekt (AI) vositalarining ingliz tili o‘qitish jarayonidagi o‘rni, ularning o‘quvchilar motivatsiyasiga ta’siri, asosiy imkoniyatlari va yuzaga keladigan muammolari tahlil qilinadi. AI vositalari individual yondashuv, tezkor fikr-mulohaza va interaktiv o‘qitish imkoniyatlarini kengaytirsa-da, ularni qo‘llashda akademik halollik, raqamli savodxonlik va texnik sharoitlar bilan bog‘liq muammolar ham mavjud. Maqolada AI vositalaridan samarali va mas’uliyatli foydalanish bo‘yicha metodik tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, ingliz tili o‘qitish, motivatsiya, raqamli texnologiyalar, individual yondashuv, akademik halollik.

Kirish

Zamonaviy ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalar, ayniqsa sun’iy intellekt vositalari, ingliz tili o‘qitish usullarini tubdan o‘zgartirmoqda. ChatGPT kabi generativ AI tizimlari, AI asosidagi yozuv yordamchilari va til o‘rganish ilovalari o‘qituvchiga darsni individual talablar asosida rejalashtirish, o‘quvchilarga tezkor fikr-mulohaza berish hamda ularning til ko‘nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi.

Ingliz tili o‘zlashtirishda motivatsiya muhim omil hisoblanadi. O‘quvchi mavzuga qiziqsa, topshiriqni mustaqil bajarsa va o‘z taraqqiyotini ko‘rsa, til o‘rganishga bo‘lgan ishonchi ortadi. AI vositalari aynan shu jarayonni qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi: ular moslashtirilgan mashqlar, interaktiv dialoglar va real vaqtdagi tuzatishlar orqali o‘quvchining faolligini oshiradi.

Shu bilan birga, AI’ning ta’limdagi roli faqat ijobiy emas. Uni noto‘g‘ri qo‘llash o‘quvchining mustaqil fikrlashini susaytirishi, akademik halollikka zarar yetkazishi va o‘qituvchi–o‘quvchi o‘rtasidagi muloqotni kamaytirishi mumkin. Shu sababli AI vositalarini o‘qituvchi rahbarligida, pedagogik maqsadga mos holda qo‘llash zarur.

Sun’iy intellekt va ingliz tili o‘qitish

Sun’iy intellekt - inson aqliy faoliyatiga xos vazifalarni, jumladan, matn tahlili, nutqni taniy olish, tarjima qilish va savollarga javob berishni bajaruvchi texnologiyalarning umumiy nomidir. Ingliz tili o‘qitishda AI asosan quyidagi shakllarda qo‘llaniladi:

– Generativ AI chatbotlari: savol-javob, dialog mashqlari, matn tushuntirish va grammatikani tushuntirish uchun.

– AI yozuv yordamchilari: insho va matnlar tahrirlash, imlo, grammatika va uslub bo‘yicha tavsiyalar berish uchun.

– AI til o‘rganish ilovalari: lug‘at, talaffuz, tinglab tushunish va adaptiv mashqlar uchun.

– AI asosidagi baholash tizimlari: o‘quvchining javoblarini tahlil qilish va darajaga mos topshiriqlar taklif qilish uchun.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, AI vositalari an’anaviy o‘qitish usullariga qaraganda o‘quvchilar motivatsiyasini ko‘proq oshirishi mumkin. Xususan, AI asosidagi til o‘rganish ilovalari, generativ chatbotlar va yozuv yordamchilari o‘quvchilarning motivatsiyasini sezilarli darajada oshirgani aniqlangan.

AI vositalarining asosiy imkoniyatlari

Individual yondashuv. Har bir o‘quvchining til darajasi, bilim uzilishlari va o‘rganish tezligi har xil bo‘ladi. AI tizimlari o‘quvchining javoblarini tahlil qilib, unga mos mashqlarni taklif qiladi. Masalan, grammatikada zaif o‘quvchiga qo‘shimcha mashqlar, so‘z boyligi past bo‘lgan o‘quvchiga esa darajaga mos matnlar beriladi.

Tezkor fikr-mulohaza. An’anaviy darsda o‘qituvchi barcha o‘quvchilarning yozma ishlarini bir vaqtda tahlil qilishi qiyin. AI yozuv yordamchilari esa imlo, grammatika va jumla tuzilishi bo‘yicha darhol izoh beradi. Bunday tezkor fikr-mulohaza o‘quvchining

xatolarini o‘z vaqtida tuzatishiga va yozuvga bo‘lgan ishonchini oshirishiga yordam beradi.

Nutq va tinglab tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish. AI chatbotlari bilan muloqot qilish orqali o‘quvchi uyda ham ingliz tilida gaplashish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu, ayniqsa, sinfda gapirishga uyalmaydigan o‘quvchilar uchun foydali. AI vositalari talaffuzni tahlil qilish, dialog o‘tkazish va tinglab tushunish mashqlarini bajarish imkonini yaratadi.

O‘qituvchi mehnatini samarali tashkil etish. AI o‘qituvchiga dars rejasini tayyorlash, daraja bo‘yicha matnlar tanlash, test va topshiriqlar yaratishda yordam beradi. Shu tariqa o‘qituvchi ko‘proq vaqtni o‘quvchi bilan bevosita ishlash, kommunikativ faoliyat va individual yordam ko‘rsatishga ajratadi.

O‘quvchilar motivatsiyasiga ta’siri

AI vositalari o‘quvchining motivatsiyasini bir necha yo‘nalishda oshiradi:

– Qiziqarli o‘rganish muhiti yaratadi. Interaktiv mashqlar, o‘yin elementlari va chatbot bilan suhbat darsni monotonlikdan chiqaradi.

– Muvaffaqiyat hissini kuchaytiradi. O‘quvchi topshiriqni bosqichma-bosqich bajargani sari o‘z taraqqiyotini ko‘radi va rag‘batlanadi.

– Xatodan qo‘rqmaslikni shakllantiradi. AI bilan mashq qilishda o‘quvchi boshqalar oldida xato qilishdan cho‘chlamaydi, erkinroq sinab ko‘radi.

– Mustaqillikni rivojlantiradi. O‘quvchi qo‘shimcha material topish, o‘z xatosini tahlil qilish va bilimini mustaqil oshirishga o‘rganadi.

Biroq motivatsiyaning barqaror bo‘lishi uchun AI faqat qiziqarli vosita bo‘lib qolmasligi kerak. U aniq o‘quv maqsadiga xizmat qilishi, o‘qituvchi tomonidan nazorat qilinishi va o‘quvchining haqiqiy til ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilishi lozim.

Mavjud muammolar

AI’ga haddan tashqari bog‘lanish. O‘quvchi barcha topshiriqni AI orqali bajaradigan bo‘lsa, mustaqil fikrlash va tilni o‘zlashtirish jarayoni zaiflashadi. Masalan, inshoni to‘liq AI’ga yozdirish o‘quvchining o‘z fikrini ifodalash va grammatikani mustahkamlash imkoniyatini cheklaydi.

Akademik halollik muammosi. AI yordamida tayyor matn olish, test javoblarini topish yoki boshqa o‘quvchi nomidan ish bajarish akademik halollikka zid holatlardir. O‘qituvchi AI’ning qaysi holatlarda ruxsat etilganini aniq belgilashi kerak.

Raqamli tengsizlik va texnik sharoitlar. Barcha maktab va oilalarda barqaror internet, zamonaviy qurilmalar yoki pullik dasturlar mavjud bo‘lavermaydi. Bu esa ayrim o‘quvchilarning AI vositalaridan foydalanish imkoniyatini cheklashi mumkin.

AI javoblarining xatolari. AI har doim to‘g‘ri, madaniy jihatdan mos yoki o‘quvchi darajasiga mos javob bermasligi mumkin. Shuning uchun o‘qituvchi AI tomonidan berilgan materialni darsga kiritishdan oldin uni tekshirishi zarur.

O‘qituvchi uchun metodik tavsiyalar

– AI vositalarini darsning asosiy maqsadiga mos ravishda tanlash.

– O‘quvchilarga AI’ning qayerda yordam berishi va qayerda ruxsat berilmasligini oldindan tushuntirish.

– AI tomonidan tayyorlangan matnni o‘quvchi o‘z so‘zlari bilan qayta yozishi yoki og‘zaki bayon qilishi kerak.

– AI javoblarini tanqidiy nazar bilan tekshirishni o‘rgatish.

– Guruh ishlari, rol o‘yinlari va og‘zaki muloqotga alohida vaqt ajratish.

– O‘qituvchilar uchun AI va raqamli texnologiyalardan foydalanish bo‘yicha malaka oshirish tadbirlarini tashkil etish.

Xulosa

Sun’iy intellekt vositalari ingliz tili o‘qitish jarayonini individual, interaktiv va samarali qilish imkonini beradi. Ular o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish, til ko‘nikmalarini rivojlantirish va o‘qituvchining metodik imkoniyatlarini kengaytirishda muhim rol o‘ynaydi.

Biroq AI o‘qituvchining o‘rnini bosuvchi vosita emas, balki uning yordamchisi bo‘lishi kerak. Eng samarali natijaga AI’ni pedagogik maqsadga mos ravishda, akademik halollik va tanqidiy fikrlash tamoyillariga rioya qilgan holda qo‘llash orqali erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Impact of Artificial Intelligence Tools on Learning Motivation in English Language Learning. Smart Learning Environments, 2026.

2. A Systematic Review on the Effectiveness of AI in ESL Learning. ERIC, 2026.

3. Artificial Intelligence in Informal Digital Learning of English, 2026.

4. AI and Machine Learning in English Teaching, 2026.

5. Pedagogical Practices and Experiences of English Language Teachers with AI Tools, 2025.

6. Integrating Artificial Intelligence Tools into English Language Teaching: Opportunities and Challenges for Teachers, 2026.

7. Artificial Intelligence and Educational Technology in English Language Learning: Opportunities, Challenges, and Ethical Implications, 2026.

8. The Future of English Language Teaching in the Age of Artificial Intelligence.